

Kestävää hyvinvointia

Sosiaali- ja terveysministeriön
virikapuheenvuoro tulevan
hallituskauden haasteista ja
ratkaisujen suunnista

Kestävää hyvinvointia

Sosiaali- ja terveysministeriön
virkapuheenvuoro tulevan
hallituskauden haasteista ja
ratkaisujen suunnista

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-7166-0

ISSN pdf: 1797-9854

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Helsinki 2023

Kestävää hyvinvointia Sosiaali- ja terveysministeriön virkapuheenvuoro tulevan hallituskauden haasteista ja ratkaisujen suunnista

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2023:6

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Yhteisötekijä Sosiaali- ja terveysministeriö

Kieli suomi **Sivumäärä** 41

Tiivistelmä

Perusteiltaan toimiva ja vaikuttava hyvinvointimallimme sekä toteutettu sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus luovat hyvät mahdollisuudet haasteiden ratkaisemiseen. Ratkaisut edellyttävät kuitenkin vaikuttavia toimenpiteitä lyhyemmällä ja pidemmällä aikavälillä. Myös etuusjärjestelmämme tarvitsee uudistamista.

Väestön ikääntyminen, eriarvoistumiskehitys ja viime aikojen kriisien jälkeen heikentyneet julkisen talouden näkymät tuovat tulevalle hallituskaudella merkittäviä haasteita sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle.

Ministeriön virkapuheenvuoron lähtökohtana on, että julkisen talouden tasapainottaminen toteutetaan niin, että väestö pysyy työ- ja toimintakykyisenä eikä eriarvoisuus lisääny. Tämä edellyttää vahvaa poikkihallinnollista yhteistyötä sekä osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden huomioon ottamista laajasti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Kansalaisyhteiskunnan tukeminen ja kaikkien pitäminen mukana luo pohjaa yhteiskunnan turvallisuudelle ja demokratian toteutumiselle. Tulevalle hallituskaudella sosiaali- ja terveysministeriö korostaa konkreettisten toimien tarvetta turvata ihmisten terveys, hyvinvointi sekä työ- ja toimintakyky taloudellisesti kestävällä tavalla.

Virkapuheenvuoro on laadittu ministeriön osastojen välisessä yhteistyössä ja valmistelun ohjausryhmänä on toiminut ministeriön virkamiesjohtoryhmä.

Asiasanat hyvinvointi, sote-uudistus, sosiaaliturva, eriarvoisuus, virkapuheenvuoro, hallituskausi

ISBN PDF 978-952-00-7166-0 **ISSN PDF** 1797-9854

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7166-0>

Hållbar välfärd

Social- och hälsovårdsministeriets tjänsteinlägg om utmaningar under den kommande regeringsperioden och hur lösningarna ska riktas

---

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2023:6

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Utarbetad av Social- och hälsovårdsministeriet

Språk finska **Sidantal** 41

Referat

Vår välfärdsmodell med goda grunder och genomslagskraft samt den reform av social- och hälsovårdstjänsterna som genomförts skapar goda möjligheter att lösa utmaningarna. För att lösa dem förutsätts dock effektiva åtgärder på kortare och längre sikt. Också vårt förmånssystem behöver förnyas.

Befolkningens åldrande, ojämlikhetsutvecklingen och de försämrade utsikterna för den offentliga ekonomin efter de senaste kriserna medför betydande utmaningar för social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde under den kommande regeringsperioden.

Ministeriets tjänsteinlägg utgår från att balanseringen av den offentliga ekonomin genomförs så att befolkningen förblir arbetsförmögen och handlingskraftig och ojämlikheten inte ökar. Detta förutsätter ett starkt sektorsövergripande samarbete samt att delaktighet, välfärd och hälsa beaktas på bred front i det samhälleliga beslutsfattandet. Genom att stödja det civila samhället och se till att alla hålls med skapar man en grund för säkerhet i samhället och förverkligandet av demokratin. Under den kommande regeringsperioden betonar social- och hälsovårdsministeriet behovet av konkreta åtgärder för att trygga människors hälsa, välfärd samt arbets- och funktionsförmåga på ett ekonomiskt hållbart sätt.

Tjänsteinlägget har utarbetats i samarbete mellan ministeriets avdelningar och ministeriets tjänstemannaledningsgrupp har fungerat som styrgrupp för beredningen.

Nyckelord välfärd, social- och hälsovårdsreform, social trygghet, ojämlikhet, tjänsteinlägg, regeringsperiod

---

ISBN PDF 978-952-00-7166-0 **ISSN PDF** 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7166-0>

Sustainable wellbeing

Ministry of Social Affairs and Health outlook review of the challenges and directions for solutions for the next government term

---

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2023:6

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Group author Ministry of Social Affairs and Health

Language Finnish **Pages** 41

Abstract

Our welfare model with its well-functioning and effective foundations and the recent reform of health and social services provide good opportunities for solving challenges. However, solutions require effective measures in the short and long term. In addition, our benefit system needs to be reformed.

Population ageing, the rise in inequality and the weakened outlook for general government finances as a result of recent crises will pose significant challenges to the administrative branch of the Ministry of Social Affairs and Health in the upcoming government term.

The premise of this outlook review by the Ministry's officials is that general government finances will be balanced so that the population maintains its ability to work and function and the rise in inequality is stopped. This calls for strong intersectoral cooperation and for paying extensive attention to inclusion, wellbeing and health in decision-making in society. Supporting civil society and keeping everybody on board provide a foundation for the security of society and the realisation of democracy. During the upcoming government term, the Ministry of Social Affairs and Health will emphasise the need for concrete measures to safeguard people's health, wellbeing, work ability and functioning in an economically sustainable manner.

The Ministry's departments wrote this outlook review in collaboration with each other. The Ministry's leading management served as the steering group for preparation.

Keywords wellbeing, health and social services reform, social security, inequality, outlook review, government term

---

ISBN PDF 978-952-00-7166-0

ISSN PDF 1797-9854

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7166-0>

Sisältö

Lukijalle	7
1 Kestävää hyvinvointia	8
1.1 Järjestelmämme on palvelutarpeiden kasvun ja talouden reunaehtojen ristipaineissa	8
1.2 Väestörakenteen muutoksen merkitys kansantaloudelle on suuri.....	9
1.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vaikuttavuuden ja kehittymisen varmistaminen.....	12
1.4 Eriarvoistumisella on laajat vaikutukset yhteiskunnassa.....	14
1.5 Mielenterveydellä on suuri merkitys työ- ja toimintakyvylle sekä kansantaloudelle.....	17
1.6 Edistetään yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon toteutumista.....	18
1.7 Palveluiden ja etuuksien yhteensopivuutta voi edelleen parantaa.....	19
1.8 Henkilöstön saatavuus on varmistettava myös tulevaisuudessa	19
1.9 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta sekä digitalisaatio vaikuttavuuden mahdollistajina	20
1.10 Toiminta- ja turvallisuusympäristö on muuttunut nopeasti	21
Liite. Syventävät asiantuntijamuistiot (1–4) sosiaali- ja terveysministeriön virkapuheenvuoroon	23
1. Kestävä hyvinvointi ja talous – tulevaisuuden tukijalat	23
2. Uudistuva palvelu- ja etuusjärjestelmä toimii vaikuttavasti ja ihmislähtöisesti	27
3. Sote-henkilöstön riittävyys, saatavuus ja pysyvyys	33
4. Turvallinen, hyvinvoiva ja tasa-arvoinen yhteiskunta	36
Lisätietoa	41

LUKIJALLE

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) julkaisee ensimmäisen kerran virkapuheenvuoron. Virkapuheenvuorossa nostetaan keskusteluun tärkeimpiä ministeriön hallinnonalan toimintaympäristön haasteita ja esitetään niihin ratkaisujen suuntia ensi hallituskaudella.

Julkaisun ensimmäinen osa on varsinainen virkapuheenvuoro ja sitä täydentää neljä taustoittavaa asiantuntijamuistiota.

Väestön ikääntyminen, eriarvoistumiskehitys ja viime aikojen kriisien jälkeen heikentyneet julkisen talouden näkymät tuovat tulevalla hallituskaudella merkittäviä haasteita sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle.

Ministeriön virkapuheenvuoron lähtökohtana on, että julkisen talouden tasapainottaminen toteutetaan niin, että väestö pysyy työ- ja toimintakykyisenä eikä eriarvoisuus lisääny. Tämä edellyttää vahvaa poikkihallinnollista yhteistyötä sekä osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden huomioon ottamista laajasti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Kansalaisyhteiskunnan tukeminen ja kaikkien pitäminen mukana luo pohjaa yhteiskunnan turvallisuudelle ja demokratian toteutumiselle.

Virkapuheenvuoro syventää syksyllä 2022 julkaistua STM:n tulevaisuusksaustustyötä.

Helmikuu 2023

Veli-Mikko Niemi
kansliapäällikkö

1 Kestävää hyvinvointia

Suomalainen hyvinvointimalli on monella mittarilla ollut kansainvälisesti verrattuna sekä vaikuttava että taloudellisesti kestävä. Sosiaalimenojen osuus kokonaisuudessaan on bruttokansantuotteesta meillä hieman yli EU:n keskitason, kun taas esimerkiksi terveydenhuollon menot ovat muita Pohjoismaita tai EU:ta alhaisemmat.

Perusteiltaan toimiva ja vaikuttava hyvinvointimallimme sekä toteutettu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus luovat hyvät mahdollisuudet haasteiden ratkaisemiseen. Ratkaisut edellyttävät kuitenkin vaikuttavia toimenpiteitä sekä lyhyemmällä että pidemmällä aikavälillä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toimii aktiivisesti globaalissa ja EU-yhteistyössä kansallisten tavoitteiden edistämiseksi ja vahvistaa ennakkovaikuttamistaan. Kansainvälisen ja EU-toimintaympäristön kehitys vaikuttaa olennaisesti kansallisiin toimintamahdollisuuksiin.

Tulevalla hallituskaudella sosiaali- ja terveysministeriö korostaa konkreettisten toimien tarvetta turvata ihmisten terveys, hyvinvointi sekä työ- ja toimintakyky taloudellisesti kestäväällä tavalla.

1.1 Järjestelmämme on palvelutarpeiden kasvun ja talouden reunaehtojen ristipaineissa

Jo ennen pandemiaa palveluiden saatavuudessa ja toteuttamisessa oli haasteita, jotka osaltaan ovat perustelleet sote-uudistuksen tarpeellisuutta vuosien ajan. Koronakriisin aikana palvelutarve kasvoi erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Myös sairauksien hoidossa, mielenterveys- ja päihdepalveluissa, ikääntyneiden kotiin annettavissa palveluissa sekä työ- ja toimintakykyä ylläpitävissä ja tukevissa palveluissa kertyi hoito-, palvelu- ja kuntoutusvelkaa.

Riskinä on, että ihmisten vaikeutuvat elämäntilanteet ja terveyden haasteet näkyvät monialaisena palvelutarpeiden kasvuna, työ- ja toimintakyvyn heikkenemisenä, etuisuuksien ja työkyvyttömyyseläkemenojen kasvuna sekä väestöryhmien eriarvoistumisen lisääntymisenä.

Palveluiden uudistamisen lisäksi myös etuusjärjestelmä tarvitsee uudistamista. Kaksi eduskuntakautta kestävä sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on ihmislähtöinen, sosiaalista kestävyttä ja hyvinvointia lisäävä järjestelmä, jossa yhteensovitettut palvelut ja etuudet tukevat joustavasti ihmisten arkea eri elämäntilanteissa ja elämänvaiheissa. Uudistuksessa tavoitellaan ihmisen kannalta selkeää ja ymmärrettävää järjestelmää, joka edistää tasa-arvoa.

- Julkisen talouden tasapainottamistoimet tulee tehdä niin, että ne eivät heikennä väestön terveyttä ja hyvinvointia ja siten kasvata tulevaisuudessa terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä kustannuksia. Toimet eivät myöskään saa vaarantaa työmarkkinoiden toimivuutta heikentämällä väestön työ- ja toimintakykyä.
- Ratkaisut julkisen talouden tasapainottamiseen on arvioitava hyvinvointitaloudellisin perustein: huomioiden toimenpiteiden taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset.

Julkisen talouden alijäämä ja ennuste heikosta talouskehityksestä määrittävät reunaehdot tulevalle hallituskaudella tehtäville toimenpiteille, joilla varmistetaan väestön hyvinvointia terveyttä ja turvallisuutta sekä vahvistetaan julkista taloutta. Alijäämäinen talous lisättynä inflaation vaikutuksilla voi aiheuttaa uhan, että taloudessa ajaudutaan taantumaa ja eriarvoistumiskehitys vahvistuu.

1.2 Väestörakenteen muutoksen merkitys kansantaloudelle on suuri

Väestön ikääntyminen on nopeaa ja jatkuu edelleen seuraavien vuosikymmenten aikana. Suomessa syntyvyys on laskenut voimakkaasti 2010-luvulta lähtien ja on nyt ennätysalisen alhainen. Maahanmuutto ei ole riittävää väestön ikääntymisen taittamiseksi. Työvoiman ja väestön määrä kääntyvät laskuun vuosisadan puolivälissä. Samaan aikaan ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa.

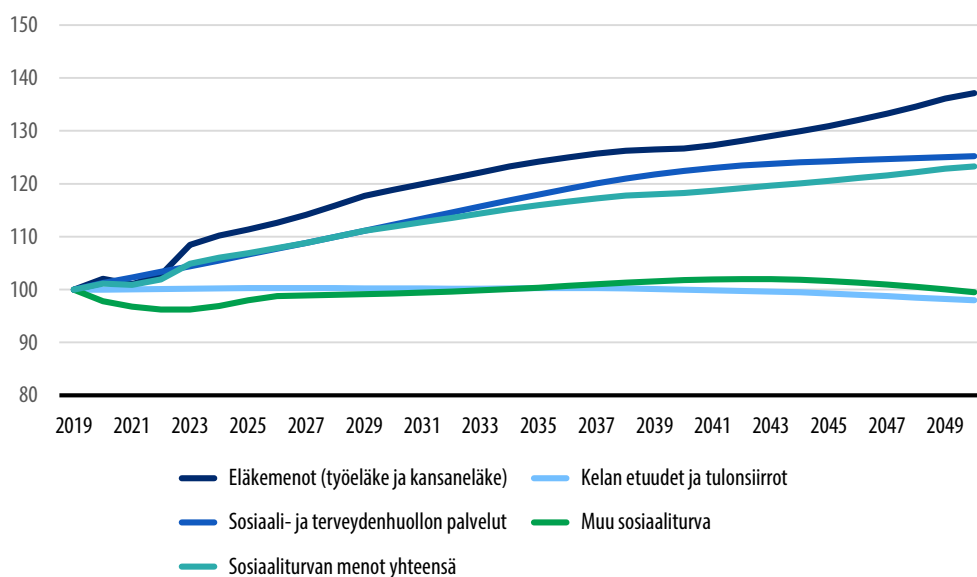
Tilastokeskuksen väestöennusteen perusteella 85 vuotta täyttäneiden määrä kaksinkertaistuu nykyisestä vuoteen 2035 mennessä. Tämä lisää sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta, ja samalla niiden parissa työskentelevän henkilöstön tarve kasvaa.

Väestön ikääntyminen luo erityisen haasteen julkisen talouden kestävyydelle. Eläkemenot sekä terveydenhuolto- ja iäkkäiden hoivamenot kasvavat huomattavasti tulevina vuosina (kuvio 1). Pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen on arvioitu kasvavan noin yhden prosenttiyksikön joka vuosi 2020-luvun aikana. Tämä on julkisen talouden

kokonaisuutta ajatellen iso lisämenoerä, kun huomioidaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon menot ovat jo nyt yli 20 miljardia euroa vuodessa.

Kuvio 1. Arvio sosiaaliturvan menoista 2019-2050, reaalkasvu, indeksi 2019=100.

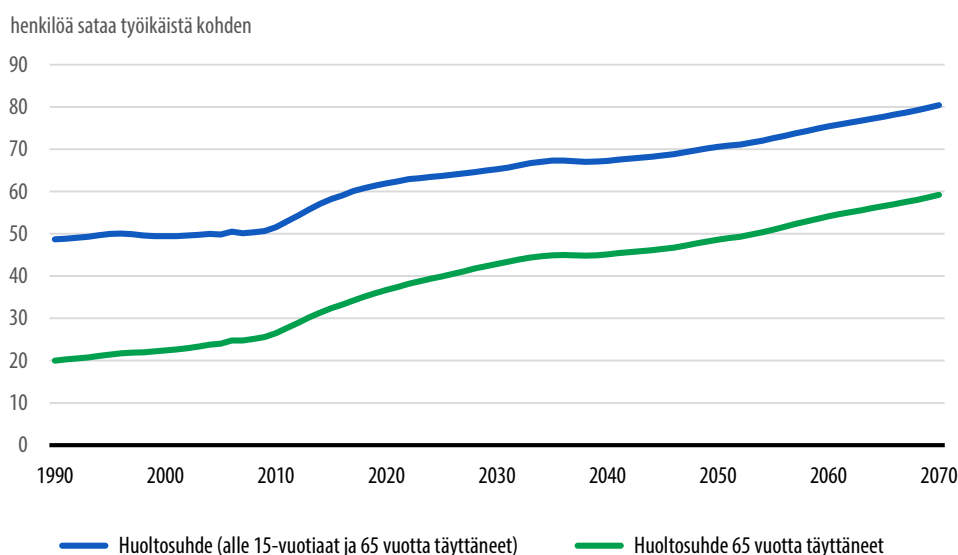
Lähde: THL, Some-malli (sosiaaliturvan pitkän aikavälin ennustemalli)

Samaan aikaan menojen kasvupaineen kanssa työikäisen väestön määrä pienenee, mikä tarkoittaa huoltosuhteen heikkenemistä ja haasteita sosiaaliturvajärjestelmän rahoittamiselle. (Kuvio 2). Tällä on vaikutusta myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyteen, kun toimialat kilpailevat keskenään sekä koulutettavista että työntekijöistä. Samanaikaisesti palvelutarpeen palvelutarpeen kasvu lisää sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tarvetta. Valtiovarainministeriö arvioi kestävyysvajeen olevan noin 3 % suhteessa BKT:hen eli noin 9 mrd. euroa vuoden 2026 tasolla (VM syksy 2022).

Kuvio 2. Huoltosuhte 1990–2070, toteuma 1990–2021 ja ennuste vuodesta 2022 lähtien.

Lähde: Tilastokeskus.

Ratkaistaviksi kysymyksiksi muodostuvat rahoituspohjan riittävyys, palvelun ja tuen tarpeisiin vaikuttaminen sekä henkilöstön saatavuus ja pysyvyys. Tilanteeseen vastaminen vaatii tehokkaita, yhteensovitettuja ja vaikuttavia tapoja järjestää palvelut sekä tulevaisuuteen suuntautuvia hyvinvointi-investointeja.

- Toimia työvoiman riittävyyden turvaamiseksi on tehostettava ja samalla myös panostettava tulevaisuuden työikäisen väestön hyvinvointiin ja terveyteen.
- Tilastokeskuksen ennusteen (2019) mukaan alle 15-vuotiaiden määrä olisi vuoden 2060 lopussa lähes 200 000 nykyistä pienempi. Työikäisen väestön määrässä pitkittyvä matala syntyvyys näkyisi 2040-luvulta eteenpäin ja heijastuisi myös väestölliseen huoltosuhteeseen.

Työllisyyttä, työelämän veto- ja pitovoimaa, työhyvinvointia ja tuottavuutta on tulevilla hallituskaudella edelleen parannettava. On tärkeää, että tulevilla hallituskaudella varmistetaan tasa-arvolain syrjäntäkieltojen ja edistämissäännösten ajantasaisuus. Työkykyongelmien ennaltaehkäisyn ja työssä jatkamisen tuen täytyy koskea koko väestöä. Sen varmistamiseksi on edettävä valtioneuvoston periaatepäätöksen (Työterveys 2025) mukaisesti sovittaen yhteen työterveyshuolto toiminnallisesti osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmää, sekä toteuttaa oikea-aikaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon, työterveyshuollon sekä kuntoutuksen toimijoiden kesken työkyvyttömyyden ehkäisyssä ja työkyvyn palauttamisessa.

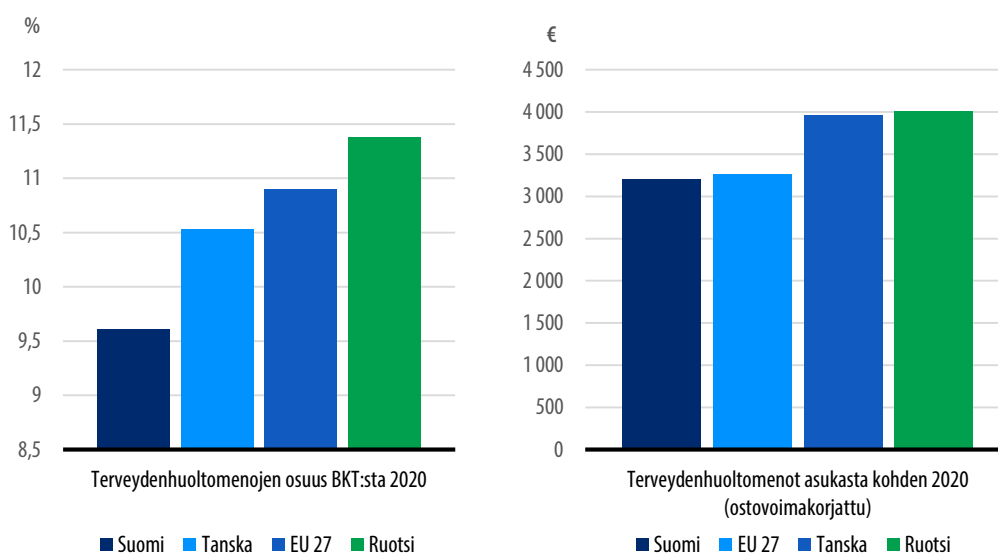
Suomen on oltava myös houkutteleva kohde työperäiselle maahanmuutolle. Jo aiemmin maahan muuttaneiden kotouttamisessa ja työllistämisessä on myös onnistuttava, jotta turvaisimme kestävästä väestöpohjasta ja sitä kautta pystyisimme ylläpitämään hyvinvointipalveluja.

1.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vaikuttavuuden ja kehittymisen varmistaminen

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon käytettävissä olevat resurssit (taloudelliset voimavarat, henkilöstö, osaaminen, tilat ja laitteet) ovat rajalliset. Väestön palvelujen ja tuen tarpeeseen vaikuttaa oleellisesti myös se, kuinka hyvin muut hallinnonalat ja koko yhteiskunta ottavat päätöksenteossään huomioon osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmat.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuuden edistäminen ja seuraaminen on välttämätöntä. Resurssit tulee kohdentaa niin, että ne tuottavat mahdollisimman paljon hyvinvointia ja terveyttä sekä työ- ja toimintakykyä väestötasolla. Samalla on otettava huomioon oikeudenmukaisuus, perusoikeudet ja yhdenvertaisuus. Tämä edellyttää valintoja ja rajojen määrittelyä siitä, mitä ja miten julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa pystytään palveluita tarjoamaan. Tästä näkökulmasta on myös tarkoituksenmukaista selvittää, missä määrin hallinnonalan laitosten on tarkoituksenmukaista tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita.

Kuvio 3. Terveydenhuoltomenojen osuus bruttokansantuotteesta vuonna 2020 (vas.) ja terveydenhuoltomenot asukasta kohden vuonna 2020, euroa, ostovoimakorjattu (oik.). Lähde: Eurostat

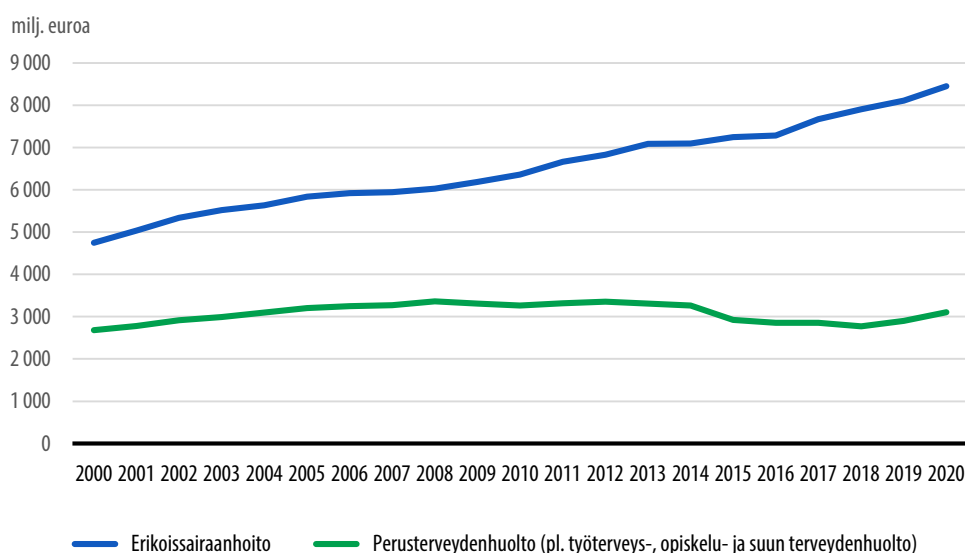
Vaikka Suomessa on päästy kansainvälisessä vertailussa kohtuullisiin panoksiin hyviin ja vaikuttaviin tuloksiin terveydenhuollossa, niin näköpiirissä olevat suuret haasteet edellyttävät resurssien uudelleen painottamista muun muassa ennaltaehkäisyyn ja perustason sosiaali- ja terveystalouteen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen onnistuminen on keskeisessä roolissa väestön hyvinvoinnin, palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden sekä julkisen talouden kestävyuden kannalta. Uudistuksella ja sen kehittämistoimilla siirretään toiminnan painopistettä ehkäisevään työhön, parannetaan ihmisen perustason palveluita sekä panostetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tavoitteiden turvaamiseksi myös sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaa pitää uudistaa kohti yhtenäisempää valvontaviranomaisen mallia.

Hyvinvointialueet aloittivat vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä vastaavina organisaatioina haastavassa tilanteessa. Uuden hallinnollisen rakenteen käynnistymisvaiheen lisäksi ajankohtaisina ongelmina ovat erityisesti henkilöstöpula, koronapandemian ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuusongelmien hankaloittama hoito-, palvelu- ja kuntoutusvelka sekä piiloon jäänyt palvelutarve.

- Yksi seuraavan hallituskauden tärkeimmistä tehtävistä on käynnistyneiden hyvinvointialueiden toimintakyvyn varmistaminen siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukselle asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa.
- Hyvinvointialueille tulee luoda edellytykset uudistaa palveluita ja palvelutuotantotapoja eikä hyvinvointialueiden tehtäväkenttää pidä merkittävästi laajentaa ensi vaalikaudella.

Kuvio 4. Terveydenhuoltomenot erikoissairaanhoidossa ja perusterveydenhuollossa vuosina 2000–2020 vuoden 2020 hinnoin. Lähde: THL, terveydenhuollon menot ja rahoitus

1.4 Eriarvoistumisella on laajat vaikutukset yhteiskunnassa

Suomalaisen yhteiskunnan eriarvoisuus on moninaista ja osin rakenteellista. Hyvinvointi- ja terveyserot eivät ole Suomessa ponnistelusta huolimatta vähentyneet ja ne ilmenevät sosioekonomisten ryhmien välillä lähes kaikilla hyvinvoinnin ja terveyden alueilla. Vaikka suomalaisten terveys on kehittynyt myönteisesti viime vuosikymmenten aikana, se vaihtelee kuitenkin merkittävästi esimerkiksi sosioekonomisen aseman, sukupuolen, siviilisäädyn, asuinalueen ja äidinkielen mukaan. Pitkäaikainen työttömyys sekä työsuhteiden ja työn pirstaloituminen lisäävät pienituloisuuden riskiä, joka kasvattaa riskiä köyhyydestä ja huono-osaisuudesta johtuvien ongelmien periytymiseen.

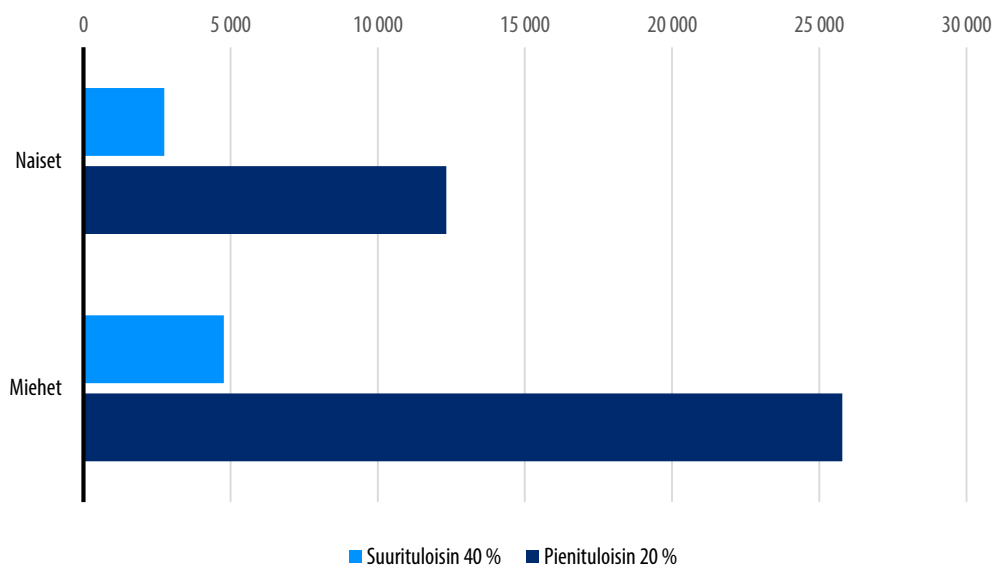
- Eriarvoistumiskehitys on vähintään pysäytettävä tulevan hallituskauden aikana. Eriarvoisuuden kasvu heikentää väestömme työ- ja toimintakykyä sekä aiheuttaa terveydestä ja hyvinvoinnista aiheutuvien kustannusten kasvua tulevaisuudessa. Lisäksi se voi vaarantaa pidemmällä aikavälillä maamme kilpailukykyä ja sisäistä turvallisuutta.
- Väestön eriarvoistuminen vaikuttaa myös heikentävästi lasten ja nuorten yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin kouluttautua ja kasvaa hyvinvoiviksi yhteiskunnan jäseniksi.

Lastensuojelun asiakkailta on muita suurempi riski syrjäytyä koulutuksesta ja työelämästä, joten heidän tarvitsemaansa tukea sekä palvelujen laatua ja saatavuutta on parannettava systemaattisesti läpi koko palvelujärjestelmän. Myös alueellinen eriarvoisuus ja segregatio ovat yhteydessä hyvinvointieroihin ja sosiaalisen liikkuvuuden esteisiin. On löydettävä uudenlaisia keinoja ratkaista myös yli sukupolvien esiintyviä sosiaalisia ongelmia ja hyvinvointia pitkäaikaisesti rasittavia tekijöitä.

Kuolleisuutta pidetään yhtenä luotettavimmista väestön terveydentilan osoittimista. Kansainvälisesti laajasti käytetyssä PYLL-indeksissä (potential years of life lost) painottuvat erityisesti sellaiset terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat, jotka lisäävät kuoleman riskiä nuoremmassa ikäryhmissä. Mitä korkeampi alueen PYLL-indeksin lukema on, sitä enemmän ja sitä nuorempana kuolemia tapahtuu kyseisellä alueella. Suomessa PYLL-indeksin suuruudessa on merkittävä ero naisten ja miesten sekä suuri- ja pienituloisten kesken (kuvio 5).

Kuvio 5. Kaikkien kuolemansyiden vuoksi menetetyt elinvuodet (PYLL) yhteensä ikävälillä 25–80 vuotta 100 000 vastaavan ikäistä asukasta kohden vuosina 2018–2020 tuloryhmän ja sukupuolen mukaan.
Lähde: THL, Sotkanet

Eriarvoistumisen kasvun ehkäisy ja sosioekonomisten terveyserojen kaventaminen vähentävät palvelutarvetta ja luovat edellytyksiä kustannusten kasvun hillitsemiselle pitkällä aikavälillä. Eriarvoistumista tulee ehkäistä vahvistamalla heikommassa asemassa olevien kykyä selviytyä elämänsä haasteista.

Päihteiden käyttö, liikkumattomuus ja ylipaino aiheuttavat yhä merkittävämmässä määrin kansanterveydellisiä ongelmia. Ennaltaehkäisyn näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että hyvinvointialueille siirtyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja kunnille jäävät tehtävät kuten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, sivistys-, koulutus-, ympäristö- sekä asumis- ja työelämäpalvelut toimivat hyvin yhteen.

Määrätietoista työtä alkoholi-, tupakka-, nikotiini-, huume- ja rahapelihaittojen ehkäisemiksi päihde- ja riippuvuusstrategian mukaisesti on jatkettava. Tavoitteellinen ja vaikuttava yhteistyö hyvinvointialueiden, kuntien ja alueen muiden toimijoiden kanssa on varmistettava. Erityistä huomiota yhteistyön toimivuuteen tulee kiinnittää lasten ja nuorten palveluissa, jottei kukaan jäisi syrjään ja ilman tarvitsemaansa tukea.

1.5 Mielensterveydellä on suuri merkitys työ- ja toimintakyvylle sekä kansantaloudelle

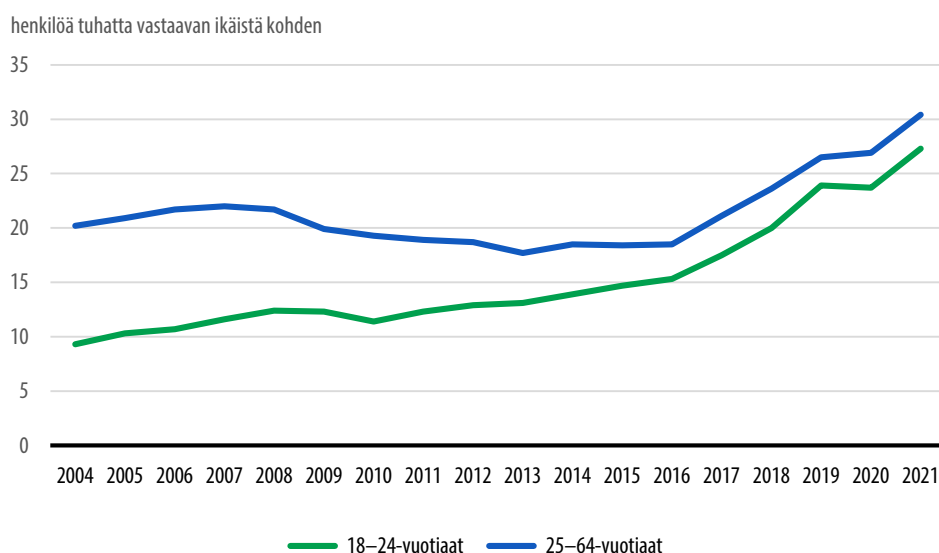
Mielensterveyden merkitys yhteiskunnassa ja työelämässä on kasvanut. Mielensterveyden häiriöt heikentävät osallisuutta ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan sekä lyhentävät kouluttautumista ja työuria. Toisaalta hyvä mielensterveys on voimavara, joka parantaa niin yksilön, yhteisöjen kuin koko yhteiskunnan tasolla tuottavuutta sekä selviytymistä muutoksissa ja kriiseissä. Vakavien mielensterveyshäiriöiden diagnoosien määrä ei ole absoluuttisesti lisääntynyt, mutta yleisesti mielensterveysoireiden määrä on kasvanut. Samalla on niiden aiheuttamien sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden määrä poikkeuksellisen korkealla tasolla.

- Edistävä ja ehkäisevä mielensterveytyö sekä mielensterveyden hoidon ja palveluiden riittävyys väestölle on taattava. Mielensterveyden oireilla ja häiriöillä on vaikutusta kaikkeen terveyteen, itsestä huolehtimiseen ja hyvinvointiin sekä työ- ja toimintakykyyn.
- Mielensterveyden ongelmat näkyvät suoraan esimerkiksi työkyvyn heikkenemisessä ja työn tuottavuuden laskussa sekä mielensterveysperustaisten työkyvyttömyyseläkkeiden suurena määränä. Mielensterveyden edistäminen sekä mielensterveyshäiriöiden hoito on hyvinvointi-investointi tulevaisuuteen.

Kansanterveydellisestä ja -taloudellisesta merkityksestään huolimatta mielensterveyden häiriöiden hoito on alimitoitettua. Mielensterveyshäiriöihin perustuvan sairauspäivärahan saaminen on kasvanut viime vuosina (kuvio 6).

Kuvio 6. Mielenveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet tuhatta vastaavan ikäistä kohden.

Lähde: Kela, tilasto sairauspäivärahasta

1.6 Edistetään yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon toteutumista

Kaikenlaista syrjintää estämällä ja tasa-arvoa edistämällä luodaan turvallista ja hyvinvoivaa yhteiskuntaa. Tasa-arvolain toimivuutta on tarpeen arvioida.

Lisäksi tarvitaan tavoitteellisia ja suunnitelmallisia toimia työelämän tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi muun muassa palkkasyrjinnän ja palkkatasa-arvon osalta sekä toimia työelämän segregaaation purkamiseksi. Valtioneuvostotasolla sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kehittämistä jatketaan niin, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen saadaan osaksi valtioneuvoston avainprosesseja kuten budjetin ja säädösten valmistelua, tulosohjausta, strategioita, ohjelmia ja hankkeita. Suomen on syytä laatia useiden pohjoismaiden ja EU:n jäsenvaltioiden tavoin kokonaisvaltainen ja eri toimijoita velvoittava sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma.

1.7 Palveluiden ja etuuksien yhteensopivuutta voi edelleen parantaa

Sosiaaliturvajärjestelmää on vuosikymmenten kuluessa kehitetty lukuisin osauudistuksin, joissa palvelut ja etuudet ovat kehittyneet toisistaan erilleen. Sosiaaliturvajärjestelmän uudistamista on jatkettava ja arvioitava kokonaisuutena siten, että otetaan huomioon perusturva, ansioturva, toimeentulotuki, niiden väliset yhteydet ja rahoitus sekä palvelujen nykyistä parempi yhteensovittaminen etuuksiin. Uudistustyössä on jatkossakin otettava huomioon sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä lapsivaikutukset.

Arvioiden mukaan 80 % julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksista syntyy noin 10 % asiakkaiden palvelutarpeista ja palveluiden käytöstä. Ainakin osalla on myös runsaasti sosiaaliturvaetuuksien tarvetta. Jotta asiakkaat saavat tarvitsemansa palvelut ja etuudet itsenäiseen pärjäämiseen ja jotta palvelu- ja etuusjärjestelmien kustannuksia saadaan hillittyä, on palvelujen ja etuuksien yhteensovittamista vahvistettava.

Sosiaaliturvauudistus toteutetaan vaiheittaisena. Päättyvällä hallituskaudella uudistusta on valmisteltu parlamentaarisessa sosiaaliturvakomiteassa. Sosiaaliturvauudistustyön jatkuvuus on varmistettava yli hallituskausien.

1.8 Henkilöstön saatavuus on varmistettava myös tulevaisuudessa

Eryteisesti sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyys ja saatavuus ovat heikentyneet voimakkaasti viime vuosina koko maassa. Vaje koskee lähes kaikkia ammattiryhmiä. Julkisen sektorin työntekijöistä reilu kolmannes on eläköitymässä vuoteen 2030 mennessä. Pelkästään iäkkäiden palveluiden (kotihoido ja ympärivuorokautinen hoito) asiakasmäärien kasvu merkitsee merkittävää lisähenkilöstötarvetta lähitulevaisuudessa.

Mikäli sosiaali- ja terveydenhuollon ennakoitu palvelutarpeen kasvu toteutuisi eikä alalla tapahtuisi merkittäviä työvoiman tarvetta vähentäviä innovaatioita, tarvittaisi työikäisestä väestöstä yhä kasvava osuus sosiaali- ja terveydenhuollon alalle. Työvoimaa on kuitenkin tulevaisuudessa riitettävä myös muille toimialoille.

- Henkilöstön riittävyyteen ja saatavuuteen on tulevalla hallituskaudella panostettava vahvasti.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyden haasteisiin on käytettävissä useita toimenpiteitä innovatiivisista toimintamalleista ja teknologian hyödyntämisestä työn veto- ja pitovoiman parantamiseen sekä

ulkomailta tulevan työvoiman esteiden purkamiseen. Ministeriön toimenpideohjelmassa on listattu lähes 50 toimenpidettä tilanteen parantamiseksi.

1.9 Tutkimus, kehittämis- ja innovaatiotoiminta sekä digitalisaatio vaikuttavuuden mahdollistajina

Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa (TKI) tarvitaan uudistamiseen. Tulevaisuuteen on varauduttava uudenlaisten toimintamallien, teknologioiden ja ratkaisujen avulla. Uudenlaiset hoitomuodot ja palveluiden tuottamisen tavat, mukaan lukien teknologian ja digitalisaation hyödyntäminen, voivat parantaa palveluiden vaikuttavuutta. Uusien ratkaisujen edellytyksenä on riittävä ja tarkoituksenmukaisesti kohdennettu tutkimustoiminta, tehokkaat ja toimivat kehittämis- ja innovaatiotavat sekä uusia innovaatioita mahdollistavat mekanismit. Samalla uusien teknologioiden käyttöönoton arviointitoimintaa tulee kehittää ja toiminnalle tulee turvata riittävät resurssit.

Hyvinvointialueet ovat merkittävä uusi toimija TKI-toimintakentällä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti on tärkeää, että sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämistoiminta vahvistaa päätöksenteon tietopohjaa ja mahdollistaa tiedon järjestelmällisen hyödyntämisen sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä ja palvelujen vaikuttavuuden lisäämisessä.

- Tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin on panostettava enemmän ja luotava toimintamalleja ja rakenteita, jotka parantavat Suomen kilpailukykyä tutkimuksen sekä tutkimukseen perustuvan kansainvälisen liiketoiminnan osalta. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusrakenteiden sekä rahoituksen turvaaminen ja vahvistaminen on olennaista myös sote-uudistuksen vaikuttavuustavoitteiden saavuttamiseksi.
- Globaalissa kilpailussa olisi keskityttävä erityisesti sellaisiin alueisiin, joissa maallamme on etulyöntiasema. Kansallisesti tulisi varmistaa, että laadukkaan tiedon hyödyntäminen mahdollistaa entistä paremmat edellytykset koko toimijakentän TKI-toiminnalle.

Eryteisesti digitalisaation on arvioitu olevan yksi tärkeimmistä mahdollisuuksista lisätä tuottavuutta ja kustannusvaikuttavuutta. Tästä syystä se on keskeinen osa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä sosiaaliturvan kehittämistä ja ohjausta. Digitalisaation kehittämisen sirpaleisuus ja yhteisten tavoitteiden puuttuminen vaikeuttaa digitalisaation hyödyntämistä

- Jotta digitalisaatioon ladatut tuottavuusodotukset voidaan edes osin lunastaa, digitalisaation ja sen hyötyjen saavuttamiselle on laadittava selkeä toimintasuunnitelma, jossa tehtävät toimenpiteet ja kehityshankkeet arvioidaan niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintaa on uudistettava niin, että nykyisestä monien järjestelmien sirpaleisuudesta päästään eroon.

Sosiaali- ja terveydenhuollon digitaaliset palvelut ja terveysteknologia luovat myös Suomeen uutta liiketoimintaa, markkinamahdollisuuksia ja vientiä.

1.10 Toiminta- ja turvallisuusympäristö on muuttunut nopeasti

Useat, samanaikaiset ja toisiinsa linkittyvät globaalit kriisit, mukaan lukien covid-19-pandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, ovat vaikuttaneet Euroopan, Pohjoismaiden ja Suomen turvallisuusympäristöön merkittävästi viime vuosina. Näillä on myös ollut moninaisia vaikutuksia väestön hyvinvointiin ja terveyteen.

Yhteistoiminta eri hallinnonalojen välillä ja lisääntynyt kansainvälinen yhteistyö ovat nyt entistä tärkeämpää, jotta voimme vastata globaalin toimintaympäristön aiheuttamiin haasteisiin.

Koronapandemia muistutti siitä, miten nopeasti tartuntataudit voivat levitä tiiviisti verkottuneessa maailmassa. Koronatautien hoito koetteli sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän kestävyyttä. Tartuntojen leviämistä hidastavien toimien käänköpuolena on ollut laajoja ja pitkäkestoisia epäsuoria vaikutuksia hyvinvointiin.

Venäjän hyökkäyssodalla Ukrainaan on Suomen väestön kriisinkestävyydelle monenlaisia vaikutuksia, joita ovat muun muassa yleinen hintojen nousu, energian riittävyys, pakolaisien vastaanottaminen sekä mahdolliset häiriötilanteet esimerkiksi kyberturvallisuudessa. Nämä haastavat turvaverkon pitävyyttä ja yhteiskunnan toimintavarmuutta niin elintärkeissä toiminnoissa kuin muissakin palveluissa.

Kansainvälisen ja EU-toimintaympäristön kehitys vaikuttaa olennaisesti kansallisiin toimintamahdollisuuksiin. Vaikuttamistyön kohteena ovat erityisesti poikkileikkaavat ja kansallisesti merkittävät kokonaisuudet, joilla on rakenteellisia tai lainsäädännöllisiä vaikutuksia.

- Sosiaali- ja terveyspalveluiden ja sosiaaliturvan on turvattava väestölle kaikissa olosuhteissa hyvinvoinnin ja toimintakyvyn kannalta keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, terveellinen elinympäristö ja toimeentulo.
- Eriarvoistumiskehitys sekä luottamuksen heikentyminen julkisiin palveluihin ja yhteiskunnan turvaverkkoon ovat riski kriisinkestävyydelle.

Liite. Syventävät asiantuntijamuistiot (1–4) sosiaali- ja terveysministeriön virkapuheenvuoroon

1. Kestävä hyvinvointi ja talous – tulevaisuuden tukijat

Tulevalla hallituskaudella pyrkimykset julkisen talouden tasapainon parantamiseen on syytä tehdä niin, että väestö pysyy työ- ja toimintakykyisenä eikä eriarvoisuus lisääny. Vahva työllisyys sekä hyvin toimivat sosiaaliturva ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä ovat muutoksen mahdollistajia. Ne antavat edellytyksiä ihmisten hyvälle elämälle sen kaikissa vaiheissa.

Ihmisten hyvinvointi päätöksenteon ytimeen

Suomen EU-puheenjohtajakaudella hyväksyttiin päätelmät hyvinvointitaloudesta. Hyvinvointitalousajattelussa asetetaan ihmiset ja heidän hyvinvointinsa politiikan ja päätöksenteon keskipisteeseen. Hyvinvointitalous integroidaan osaksi yhteiskunnan päätöksentekoa siten, että päätösten taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset hyvinvointiin ja niiden keskinäisriippuvuudet tulevat samanaikaisesti arvioituiksi.

Hyvinvointitaloudellinen ajattelu osana kestävä kehityksen edistämistä on koko valtioneuvoston yhteinen haaste. Tavoitteista tulee sopia yhteisesti huomioimalla laajat yhteiskunnalliset kokonaisuudet. Toimenpiteiden vaikuttavuuden mittareiden pitää olla yhteisesti sovittuja, pitkäjänteisiä ja läpinäkyviä. Yhteistyötä tarvitaan niin järjestöjen, yritysten kuin kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Väestön työ- ja toimintakyvystä huolehtiminen on kansallinen perustehtävä

Kestävä hyvinvoinnin kannalta on olennaista, että väestö voi hyvin, kykenee tekemään työtä ja on toimintakykyistä. Tähän tarvitaan eri hallinnonalojen, työelämän ja koko yhteiskunnan toimenpiteitä. Työ- ja toimintakyvystä huolehtiminen tarjoaa suuren työvoiman lisäresurssimahdollisuuden yhteiskunnan käyttöön. Työntekijän työkyvyn tukemisen lisäksi tarvitaan myös työelämän uudistamista. Panostukset kustannusvaikuttaviin toimiin esimerkiksi perheiden tukemisessa, nuorten päihde- ja mielenterveysongelmien ennaltaehkäisyssä ja varhaisessa hoidossa ovat investointeja tulevaisuuden työ- ja toimintakykyyn.

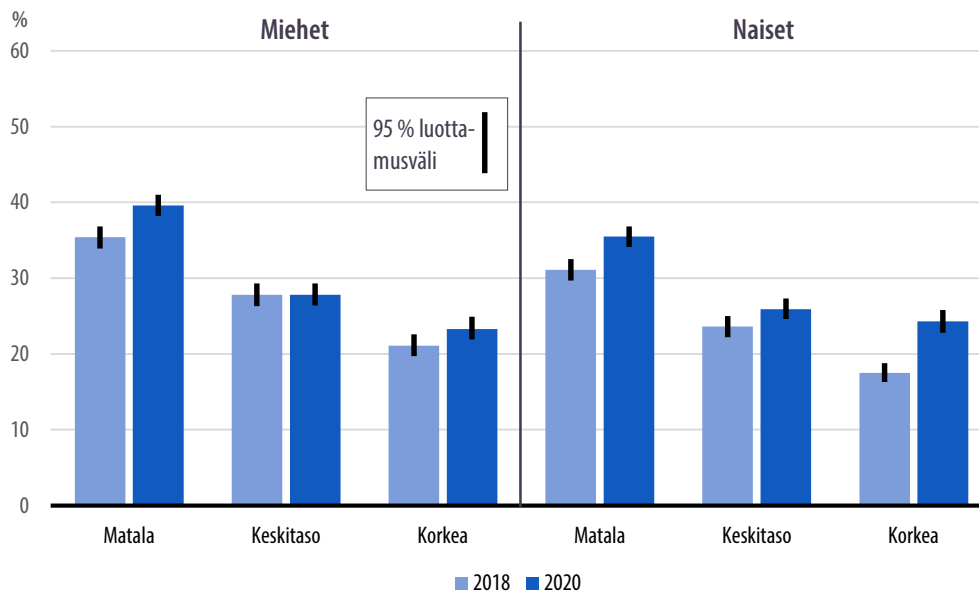

Työkäisen väestön kannalta haasteena ovat erityisesti suuret terveys- ja hyvinvointierot. Työkykyongelmien ennaltaehkäisy ja työssä jatkamisen tuen tulee koskea koko väestöä. Jo pelkästään matalan koulutustason omaavien terveyden sekä työ- ja toimintakyvyn kohentaminen edistäisi työvoiman ylläpitämistä ja saatavuutta. Sosioekonomisten terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen vähentäisi myös merkittävästi sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta. Erojen kaventamisella saataisiin näin ollen positiivisia vaikutuksia niin palvelujen kuin myös työvoiman riittävyyden turvaamisessa.

Nykyistä työkyvyttömyysetuusjärjestelmää on yksinkertaistettava ja joustavoitettava palveluiden, etuuksien ja työn yhteensovittamiseksi. Lainsäädännön on tuettava ohjautumista kuntoutukseen, työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä. Kelan ammatillista kuntoutusta sekä toimijoiden välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua on kehitettävä.

Kuvio 1. Työkykynsä heikentyneeksi (enintään 7/10) arvioivien osuus¹, prosenttia.

Lähde: THL, FinSote 2017–2018, FinSote 2020.

¹ Perustuu kysymykseen: "Oletetaan, että työkykynne on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisitte nykyiselle työkyvyllenne asteikolla 0–10? 0 tarkoittaa, ettette pystyisi nykyisin lainkaan työhön." Tarkastelussa on enintään 7 pistettä työkyvykseen arvioineiden osuus.

Väestön ikääntyminen on haaste, johon varautuminen on yksi keskeisimpiä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Terveellä ja aktiivisella ikääntymisellä on myös myönteisiä vaikutuksia työmarkkinoihin, työllisyysasteeseen ja sosiaaliturvajärjestelmään sekä talouden kasvuun ja tuottavuuteen.

Monet eläkeikäiset toimivat esimerkiksi omaishoitajina, ovat aktiivisesti mukana lastenlastensa elämässä tarjoten läheishoivaa ja -hoitoa sekä vaikuttavat vapaaehtoistoiminnassa. Osa tekee myös edelleen palkkatyötä vanhuuseläkkeellä. Näitä kehityskulkuja on tarpeen vahvistaa parantamalla ikääntyvän väestön työ- ja toimintakykyä, lisäämällä kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan roolia sekä asumisen ja asuin- ympäristöjen ikäystävällisyyttä.

Vetovoimainen työelämä helpottaa työvoiman saatavuutta

Työttömyyden ehkäisyssä ja osaamiseen panostamisessa avainasemassa ovat yksilöllisten tarpeiden mukaiset työllisyys- ja työkykypalvelut. On tärkeää saada kaikki työhön kykenevät ja työtä haluavat pysymään työelämässä ja työelämän ulkopuolella olevista työhön kykenevät töihin.

Työkyvyn tukemiseksi työterveyshuollon rooli työkykyriskien ennaltaehkäisyssä on tunnistettava ja eri palveluissa on tunnistettava erityisesti osatyökykyisten tarpeet. Lisäksi työturvallisuuden sekä reilun ja tasa-arvoisen työelämän varmistaminen on tärkeää.

Työllisyyttä, työelämän vetovoimaa ja tuottavuutta on tulevilla hallituskaudella edelleen parannettava. Työvoiman saatavuuden turvaamisessa yhteiskunnan ja työpaikkojen käytäntöjen, työolojen sekä asenneilmapiiriin on tuettava monimuotoisuutta (esimerkiksi iän, kulttuurin tai etnisen taustan osalta). Tarvitsemme myös työkyvyn ja työllistymisen tuen monialaisten palveluiden ja etuuksien parempaa yhteensovittamista. Tämä edellyttää politiikka- ja strategista ylittävää kehittämistyötä.

Työhyvinvointi ja tuottavuus työelämän keskiöön

Työhyvinvointi on kokonaisuus, jonka muodostavat työ ja sen mielekkyys, terveys, turvallisuus ja hyvinvointi. Työhyvinvoinnin vahvistuessa työn tuottavuus ja työhön sitoutuminen kasvaa ja sairauspoissaolojen määrä laskee. Seuraavalla hallituskaudella on syytä vakiinnuttaa nykyisissä työelämäohjelmissa kehitettyjä toimintamalleja työhyvinvoinnin, työturvallisuuden ja työelämän monimuotoisuuden sekä moninaisuuden vahvistamiseksi ja hyödyntämiseksi. Hyvä työelämä edellyttää riittävää toimeentuloa, hyvää johtamista, fyysisen ja mielen terveyden vaalimista, työn taloudellista ja ekologista kestävyyttä sekä mahdollisuuksia perheen, yksityiselämän ja työelämän joustavaan yhteensovittamiseen.

Seuraavalla hallituskaudella tarvitaan toimia laadukkaan ja kestäväen työelämän pitkäjänteiseksi kehittämiseksi.

Sukupuolten tasa-arvo liittyy oleellisesti kestäväen työhyvinvointiin. On tärkeää, että tulevalla hallituskaudella varmistetaan tasa-arvolain syrjintäkieltojen ja edistämissäännösten ajantasaisuus muun muassa palkkasyrjinnän ja palkkatasa-arvon osalta sekä toimitaan suunnitelmallisesti työelämän segregaaion purkamiseksi. Sukupuolten palkkaeroa tulee kaventaa toteuttamalla samapalkkaisuustoimia kolmikantaisesti.

Sosiaaliturva vastaa ihmisten tarpeisiin

Sosiaaliturvajärjestelmän uudistaminen jatkuu seuraavalla hallituskaudella. Uudistustyön tavoitteena on, että etuudet ja palvelut edistävät nykyistä paremmin väestön työ- ja toimintakykyä, työllisyyttä, osallisuutta ja kotoutumista.

Palvelujen ja etuuksien yhteensovittamisella tuetaan siirtymiä ansiotyöhön ja ehkäistään etuuskausien pitkittymistä. Etuuksilla myös turvataan toimeentuloa siltä ajalta, kun henkilö osallistuu tarvitsemiinsa palveluihin. Riittävien työkyky-, työvoima- ja osaamispalvelujen turvaaminen on tärkeää, jotta järjestelmä pystyy vastaamaan sille asetettuihin odotuksiin. Työmarkkinatuen uudistamistarpeita ja yhteensovittamista palvelujärjestelmään on arvioitava tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Pitkään toimeentulotuen asiakkaina olleiden ohjautumista palvelutarpeen arviointiin ja palveluihin tulee edelleen tehostaa. Lastenhoidon tukia tulee uudistaa ansiotyön ja perheen yhteensovittamista ja sukupuolten tasa-arvoa tukevaan suuntaan.

Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen on mahdollista toteuttaa samanaikaisesti julkisen talouden tasapainottamisen kanssa

Hintojen nousu on näkynyt eriarvoisuuden ja köyhyyden kasvuna. Eriarvoisuus on yhteydessä lukuisiin yhteiskunnallisiin riskeihin (esimerkiksi mielenterveysongelmat, luottamuksen puute, yleinen turvattomuus), joten sen vähentämisellä on laajakantoisia merkityksiä. Osana EU:n sosiaalisen pilarin täytäntöönpanoa STM julkaisi kansallisen toimintasuunnitelman köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä. Suunnitelma tarjoaa seuraavalle hallituskaudelle toimenpidesuosituksia köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Kestävä eläkejärjestelmä sosiaaliturvan peruspilarina

Väestön ikääntymisen ja huoltosuhteen heikkenemisen vuoksi on tärkeää huolehtia eläkejärjestelmän kestävydestä. Eläkkeiden rahoitus pohjan kestävyteen vaikuttavat muun muassa syntyvyys, työperäinen maahanmuutto, työllisyysaste, työssä jatkaminen sekä

työssä jaksaminen. Vuodesta 2026 alkaen STM tekee joka viides vuosi arvion työurien kehityksestä sekä koko työeläkejärjestelmän kestävydestä. Arviointia käytetään apuna päätettäessä mahdollisista työeläkejärjestelmän kehittämisen toimenpiteistä.

Hyvinvointialueiden rahoitus turvaa kestävän hyvinvoinnin toteutumisen

Kestävää hyvinvointia ja taloutta edistetään tulevilla hallituskaudella huolehtimalla myös hyvinvointialueiden ja kuntien rahoituspohjan kestävydestä. Hyvinvointialueiden rahoitus on laskennallista ja yleiskatteellista perustuen pääosin väestön palvelutarpeeseen. Rahoitusmalli vaatii jatkuvaa seuranta- ja arviointia. Uudistamistyöhön tarvitaan kokemuksia käynnistyvästä rahoituksesta. Näin ollen rahoituslainsäädännön seuraavat korjausliikkeet on syytä ajoittaa tulevan hallituskauden loppupuolelle. Arvioinnin ja seurannan mittarit tulee sovittaa yhteen palveluiden ja etuuksien osalta hyödyntäen hyvinvointitaloudellista toimintamallia.

Rahoitusmallin seuraavissa kehitysvaiheissa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueita ja kuntia kannustetaan toteuttamaan kustannusvaikuttavia toimia sekä hyvinvointitaloudellisia investointeja. Tarvitaan myös enemmän huomiota siihen, että hyvinvointialueilla on aito kannustin väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitoon. Niin sanottuun Hyte-kertoimeen perustuva rahoitus on jo nyt pieni osa rahoitusmallia, ja sen sisällölliseen – ja mahdollisuuksien mukaan myös määrälliseen – kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota. Myös hyvinvointialueiden tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan rahoitusratkaisuja tulee edelleen kehittää.

Rahoitusmallin kehittämiseen liittyvät toimet ovat keskeisiä laadukkaamman ja vaikuttavamman palvelujärjestelmän sekä toisaalta kustannusten kasvun hillinnän näkökulmasta. On kuitenkin selvää, että samalla kun rahoitusjärjestelmää kehitetään, pitää tarveperusteisen rahoituksen pohja säilyttää. Näin mahdollistetaan palvelujen järjestäminen koko maahan väestön tarpeiden mukaisesti.

2. Uudistuva palvelu- ja etuusjärjestelmä toimii vaikuttavasti ja ihmislähtöisesti

Tavoitteena on kehittää koko väestön erilaisiin tarpeisiin vastaava yhteentoimiva järjestelmä, joka tarjoaa riittävät palvelut ja etuudet oikea-aikaisesti, vaikuttavasti ja yhdenvertaisesti. Uusilla hyvinvointialueilla on aiempaa paremmat mahdollisuudet parantaa palveluiden vaikuttavuutta ja yhteensovittamista huomioiden yhteiskunnalliset haasteet. Hyvinvointialueilla kansallinen ohjaus vahvistuu, pohjautuu vuorovaikutukseen ja hyödyntää eri ohjauskeinoja.

Lainsäädäntötyö tukee uudistusten onnistumista

Uudistukset ja tavoiteltavat muutokset vaativat voimassa olevan lainsäädännön selkiyttämistä ja osin uudistamista vastaamaan uutta järjestämisrakennetta ja muuttunutta toimintaympäristöä. Lainsäädäntötyöllä tuetaan myös ihmislähtöisyyttä sekä palveluiden vaikuttavuutta ja kustannusvaikuttavuutta. Uudistettavaksi tulevat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuoltolait kokonaisuudessaan, lastensuojelulainsäädäntö, vammaispalvelulainsäädäntö (jos HE raukeaa nyt eduskunnassa), asiakkaan ja potilaan oikeuksia koskeva lainsäädäntö, henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö sekä lääkehoidon ohjausta ja lääkehuollon toimintamalleja koskeva lainsäädäntö.

Itsemääräämisoikeuslainsäädäntö on saatettava perustuslain ja ihmisoikeussopimusten edellyttämien vaatimusten mukaiseksi. Lainsäädäntöä on uudistettava niin, että itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta on kattavasti säädetty kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden osalta vapaaehtoisissa sekä tahdosta riippumattomissa palveluissa.

Koronapandemian ja Ukrainan tilanteen vuoksi valmisteluresursseja on jouduttu kohdentamaan näiden kriisien hallintaan ja siinä tarvittuun lainsäädäntötyöhön. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalle onkin kertynyt merkittävästi ja tunnistetusti lainsäädäntövelkaa, joka on tulevilla hallituskaudella korjattava riittävin säädösvalmisteluresurssein.

Palvelujärjestelmän on oltava toimiva ja palvelujen kehittyminen jatkuvaa

Viime vuosina kertynyt hoito-, palvelu- ja kuntoutusvelka on saatava purettua. Tarvitaan vahva panostus monialaiseen ennakoivaan ja ehkäisevään toimintaan sekä perustason palveluihin. Hoidon, kuntoutuksen ja palvelujen saatavuus sekä niiden jatkuvuus asiakkaille on varmistettava. Palveluintegraatiota on parannettava ottaen huomioon eri tilanteissa olevien ihmisten palvelutarpeet, jotta palvelut toteutuisivat oikea-aikaisesti ja kustannusvaikuttavasti. Tästä hyötyvät eniten ne, jotka tarvitsevat paljon ja monialaisia palveluja. Eri ikäisten kuntoutusta kehitetään monimuotoiseksi ja erityispiirteet huomioon ottavaksi kokonaisuudeksi.

Sosiaalihuollon kehittämisohjelmaa jatketaan muun muassa selkeyttämällä sosiaalihuollon palvelutoiminnan porrasteisuutta ja erityisosaamisen saatavuutta. Kansallisen Lapsistrategian toimeenpanolla vahvistetaan lapsi- ja nuorilähtöistä toimintaa ja lasten ja nuorten osallisuutta yhteiskunnassa. Viranomaisten välistä yhteistyötä sujuvoitetaan tehostamalla tiedonvälitystä ja mahdollistamalla tiedon tarpeenmukaista yhteiskäyttöä.

Yhteiskunnan voimavarojen mukaisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman määrittämistä ja resurssien kohdentamista avoimeen ja yhdenvertaiseen suuntaan vahvistetaan. Tämä edellyttää riittävän toimivallan omaavaa ja riittävästi resursoitua kansallista

toimintoa, jotta voidaan sitovasti linjata erityisen vaativien, harvinaisten, kalliiden tai muutoin kansallista yhtenäistä linjausta vaativien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden ja menetelmien kuulumisesta palveluvalikoimaan tai rajaamisesta sen ulkopuolelle.

Avoimien periaatteiden mukaisesti toteutettu priorisointi edistää kansallista yhdenvertaisuutta eri asiakasryhmien ja eri menetelmien arvioinnin välillä. Toiminnalle tulee varmistaa riittävä toimivalta lainsäädännössä ja sen tulee tukea osaamisellaan hyvinvointialueita vaikuttavuuden arvioinnissa sekä hoitojen ja palveluiden kehittämisessä sosiaali- ja terveydenhuollon osalta.

Tällä hallituskaudella toteutettujen kehittämishankkeiden pohjalta arvioidaan uusia palveluiden toteuttamisen tapoja ja niiden sisällyttämistä lainsäädäntöön.

Tarkoituksenmukainen ja kustannustehokas palvelurakenne

Tavoitteena on kansallisesti tarkoituksenmukainen ja kustannustehokas palvelurakenne, palveluverkko ja palveluiden porrasteisuus, joilla varmistetaan väestön yhdenvertaisuus, osaamisen riittävyys ja resurssien tasapainon koko Suomeen. Tämä on varmistettava normaalioloissa sekä erilaisissa erityistilanteissa ja poikkeusoloissa. Hyvinvointialueiden ja yhteistyöalueiden välinen yhteistyö, työnjako, sekä esimerkiksi eri sairaaloiden palveluvalikoima ja vaativimpien palveluiden keskittäminen, määritellään. Tulevalla hallituskaudella tehdään asiasta kattava selvitys, jonka perusteella lainsäädännölliset ja muut toimenpiteet tehdään. Valtiolla varmistetaan riittävät mekanismit ohjata palvelujärjestelmää. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden työnjaon, porrasteisuuden ja keskittämisen säädöspohja ajantasaistetaan.

Lääkeasioiden pitkäjänteinen kehittäminen parantaa lääkehuollon ja -hoidon kustannusvaikuttavuutta sekä varmistaa asiakkaiden lääkitysturvallisuutta ja toimivia neuvontapalveluita. Lääkehoitojen kansallista arviointitoimintaa kehitetään. Lääkehoitoon ja -jakeluun liittyviä digitaalisia palveluratkaisuja kehitetään. Lääkkeiden vähittäisjakelun uusia toimintamalleja ja palveluratkaisuja tuetaan lainsäädännön keinoin. Apteekkilääketeollisuuden rakennetta kehitetään rationaalista lääkehoitoa tukevaksi. Potilaiden lääkehoitojen onnistuminen edellyttää apteekkien ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden yhteistyötä. Matka- ja lääkekorvausten valtion rahoitusosuuden siirtymiseen hyvinvointialueille varaudutaan.

Digitalisaatio sekä tutkimus- ja kehittämistoiminta vahvistavat vaikuttavuutta

Sosiaali- ja terveydenhuollon digitaalisia ratkaisuja, tietojärjestelmiä ja tiedontuotantoa kehitetään yhdessä palveluiden sisällöllisen kehittämisen kanssa. Varmistetaan

kansallisella koordinaatiolla, että digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen eri palveluissa on vaikuttavaa ja eettistä.

Valtioneuvosto ja hyvinvointialueet sopivat yhteisistä tavoitteista tietojärjestelmien, tiedonhallinnan ja siihen liittyvän lainsäädännön kehittämiseksi. Hyvinvointialueilla käynnistyvien asiakas- ja potilastietojärjestelmien uudistushankkeiden sekä valtakunnallisesti ylläpidettävien Kanta-palvelujen pitkän aikavälin suunnitelmat sovitetaan yhteen. Selvitetään lainsäädännön uudistustarpeita data-analytiikan ja tekoälyn hyödyntämiseksi muun muassa ennakoivassa palvelutarpeen tunnistamisessa, perusoikeuksia kunnioittaen.

Tulevalla hallituskaudella tulee vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Vaikuttavuuden varmistamiseksi ja yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi tarvitaan erityisesti palvelujärjestelmään ja peruspalveluihin kohdistuvaa tutkimusta. Kehittämistoiminnan strategista ja rakenteellista vaikuttavuutta parannetaan uudistamalla valtionavustustoimintaa, selkiyttämällä viranomaisten työnjakoa, kehittämisen tavoitteita ja luomalla vakiintuneet kansalliset ja alueelliset kehittämisrakenteet.

Kansallisten sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteiden toteutumisen tueksi kehitetään jatkuva järjestämisen ja sisältöohjauksen malli, mikä perustuu vuorovaikutukseen. Tulevalla hallituskaudella varmistetaan kansallisesti yhtenäinen johtamisen, arvioinnin, ohjauksen ja valvonnan tietopohja sekä tietojen hyötykäyttö niin kansallisessa ohjauksessa kuin hyvinvointialueiden johtamisessa. Ohjataan hyvinvointialueita yhdessä luomaan ja ottamaan käyttöön vaikuttavia toimintamalleja ja yhteisiä suosituksia, jotta palvelujärjestelmä toimii kansallisesti tehokkaasti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnan käytettävissä olevien resurssien puitteissa.

Panostetaan mielenterveyden hoitoon ja mielenterveystyöhön

Mielenterveyden hoidon ja päihde- ja riippuvuushoidon saatavuus on kaikissa ikäryhmissä ollut heikkoa väestön tarpeeseen verrattuna. Vaikuttavia hoitomuotoja on kehitetty, mutta niitä on ollut puutteellisesti saatavissa, eikä niitä ole ylläpidetty ja levitetty koordinoitusti ja pitkäjänteisesti. Erityisesti lasten ja nuorten palvelut ovat olleet hajanaisesti organisoituja.

Suomessa mielenterveyden häiriöiden hoitoon käytetyt resurssit eivät ole kasvaneet vuosikymmenten aikana. Kuitenkin mielenterveyden häiriöiden työkyvyttömyyseläkemeno-ot ovat olleet 1,2 miljardia euroa vuodessa (vuonna 2021). Vuonna 2021 työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä mielenterveysperusteisesti sai yhteensä noin 55 000 henkilöä, mikä on 44 % kaikista työkyvyttömyyseläkkeensaajista. Mielenterveyden edistämiseen ja hoitoon panostaminen on hyvinvointi-investointi.

Lapsiin ja nuoriin on panostettava tulevalla hallituskaudella, koska lasten ja nuorten eriarvoisuudella ja henkisellä pahoinvoinnilla on pitkäaikaiset vaikutukset sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN. Nuorten ikäryhmässä palveluvaje on erityisen suurta. On syytä parantaa nuorisopsykiatrian kapasiteettia, tarjota yhteistyötä ja jakaa osaamista muille tahoille, muun muassa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon, oppilaitosten, somaattisen sairaanhoidon, aikuispsykiatrian, perhesosiaalityön ja lastensuojelun suuntaan.

Psyykkisiä häiriöitä sairastavilla on muuta väestöä enemmän samanaikaisia muita sairauksia sekä avun ja tuen tarpeita, mikäli sairaus on vaikea-asteinen. Varsinkin vakaviin riippuvuuksiin liittyy erityistä huomiota vaativaa sosiaalisten ongelmien kasautumista.

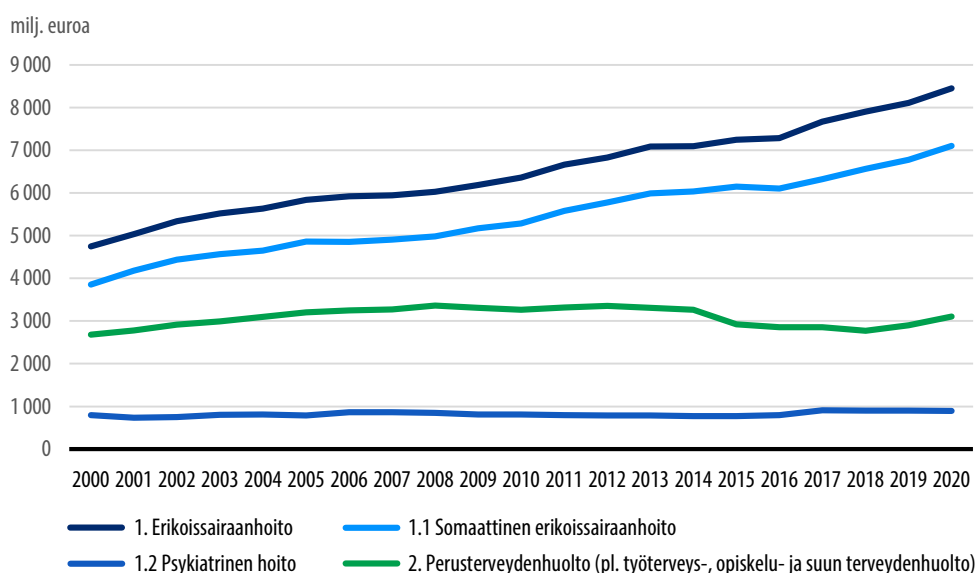
Palvelujen kehittämisessä on jatkettava psykososiaalisten hoitomuotojen käyttöönottoa sekä siihen liittyvien hoitoketjujen, työkalujen ja tuen kehittämistä kattamaan eri ikä- ja asiakasryhmät, eri häiriöt, eri hoidon tasot sekä ehkäisevän työn, hoidon ja kuntoutuksen vaiheet. Kyse on pitkäjänteisestä vuosia kestävästä kehittämisestä. Tehtävässä onnistuminen edellyttää riittävää resursointia ja osaavien ammattilaisten saatavuutta.

Myös vakavampien psykiatristen sairauksien hoitoa ja palveluja on kehitettävä. Kyse on erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten pitkäkestoisista, jopa elinikäisesti tarvittavista palveluista. Psykiatristen sairaansijojen vähentyessä akuuttisairanhoidon tarvetta ja tarvittavien asumispalveluiden kuntouttavuutta ei ole kyetty turvaamaan riittävästi. On jatkettava hoidon ja kuntoutuksen sekä eri toimijoiden monialaisen yhteistyön kehittämistä.

Mielenterveyden häiriöihin liittyvän leiman vähentämisessä palvelujärjestelmän sisällä ja koko yhteiskunnassa on onnistuttava. Hoidon, muiden palveluiden ja koko mielenterveys-työn kehittämisen tavoitteellisuutta ja jatkuvuutta linjataan vuoteen 2030 saakka ulottuvalla kansallisella mielenterveysstrategialla ja itsemurhien ehkäisyohjelmalla. Kaikkia jo aloitettuja kehittämistoimia on syytä jatkaa myös seuraavalla hallituskaudella.

Kuvio 2. Psykiatrisen hoidon menojen kehitys verrattuna eräisiin terveydenhuollon muiden menoerien kehitykseen vuosina 2000–2020 vuoden 2020 hinnoin. Lähde: THL, terveydenhuollon menot ja rahoitus

Sosiaaliturvajärjestelmä on ihmislähtöinen ja lisää hyvinvointia

Sosiaaliturvan toimeenpanoa kehitetään vahvistamalla palvelu- ja etuusjärjestelmien toimijoiden välistä yhteistyötä, tiedonkulkua ja tiedonhallintaa. Tätä varten on tehtävä kahden hallituskauden mittainen tiekartta, jossa vaiheistetaan etuuksien ja palvelujen yhteisen tietopohjan rakentaminen. Tiekartan mukaisesti tulee valmistella tarvittavat lainsäädännön, tietojärjestelmien ja toimintamallien muutokset. Tietopohjan avulla voidaan seurata palvelujen ja etuuksien käytön vaikuttavuutta yksilötasolla.

Sosiaaliturvajärjestelmän on perustuttava oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainoon legitimitetin takaamiseksi. Järjestelmän kannustavuutta ja velvoittavuutta palveluihin osallistumiseen ja työnhakuun on edelleen vahvistettava. Etuudensaajien ohjautumista ja osallistumista tarvittaviin palveluihin vahvistetaan muun muassa vastuutyöntekijämallia kehittämällä.

Syyperusteisten perus- ja ansioturvaetuuksien ehtojen yhtenäistämistä on selvitettävä ja arvioitava sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamiseksi tarkoituksenmukaisella tavalla. Asumistukijärjestelmään aiemmin tehdyt uudistukset tulee arvioida ja tehdä tarvittaessa ehdotukset yleisen asumistuen rakenteelliseksi uudistamiseksi selvityksen pohjalta. Lapsilisäjärjestelmää uudistetaan lapsikohtaiseksi, huomioiden muu etuusjärjestelmä sekä selvitys pienituloisten lapsiperheiden aseman parantamiseksi tehtävistä toimista. Sosiaaliturvauudistustyössä huomioidaan perheiden monimuotoisuus.

3. Sote-henkilöstön riittävyys, saatavuus ja pysyvyys

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön (sote-henkilöstö) riittävyys ja saatavuus ovat heikentyneet voimakkaasti viime vuosina koko maassa. Vaje koskee lähes kaikkia ammattiryhmiä ja koko maata. Muutaman viime vuoden aikana on kasvanut erityisesti vaje sairaanhoitajista ja lähihoitajista (kuvio 3): tällä hetkellä puuttuu noin 7 000 lähihoitajaa ja noin 3 000 sairaanhoitajaa.

Samaan aikaan väestön palvelutarve kasvaa muun muassa ikääntymisen myötä. Poikkihallinnollisessa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyys ja saatavuusohjelmassa toteutetaan vuosina 2022–23 noin 50 henkilöstötilannetta parantavaa toimenpidettä. Lisäksi tällä vaalikaudella on sote-henkilöstön koulutusta lisätty merkittävästi. Riittävyyden, saatavuuden ja pysyvyyden varmistamiseksi tarvitaan myös toimia, jotka vahvistavat osaamista ja parantavat hyvän työn tekemisen edellytyksiä. Näitä kootaan tiekartaksi.

Keskeisenä tavoitteena on, että sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen kattamiseksi on toteutettu kestäviä ratkaisuja lyhyellä ja pitkällä aikavälillä alueelliset erot huomioiden niin, että Suomessa on hyvinvointia ja osaavia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia oikeassa paikassa ja oikealla osaamisella vuonna 2027. Tämä onnistuu vain hallinnonalojen yhteistyöllä.

Osaaminen ja moniammatillinen yhteistyö lisäävät henkilöstön pysyvyyttä

Riittävät koulutusmäärät ja koulutuksen sisällön ja toteutuksen kehittäminen varmistavat osaamista. Henkilöstövajeeseen voidaan kuitenkin vain rajallisesti vastata koulutuspaikkoja lisäämällä. Nuorisoikäluokkien pieneneminen johtaa kilpailuun koulutettavista. Tutkintoa täydentävä koulutus pystyy vastaamaan joustavasti työelämän muuttuviin tarpeisiin ja lisää toiminnan tuottavuutta. Henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaaminen jatkossa edellyttää asiakkaiden ja potilaiden tarpeisiin perustuvaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja muiden sote-alalla toimivien henkilöresurssien parempaa yhteensovittamista, työnjakoa ja moniammatillista yhteistyötä.

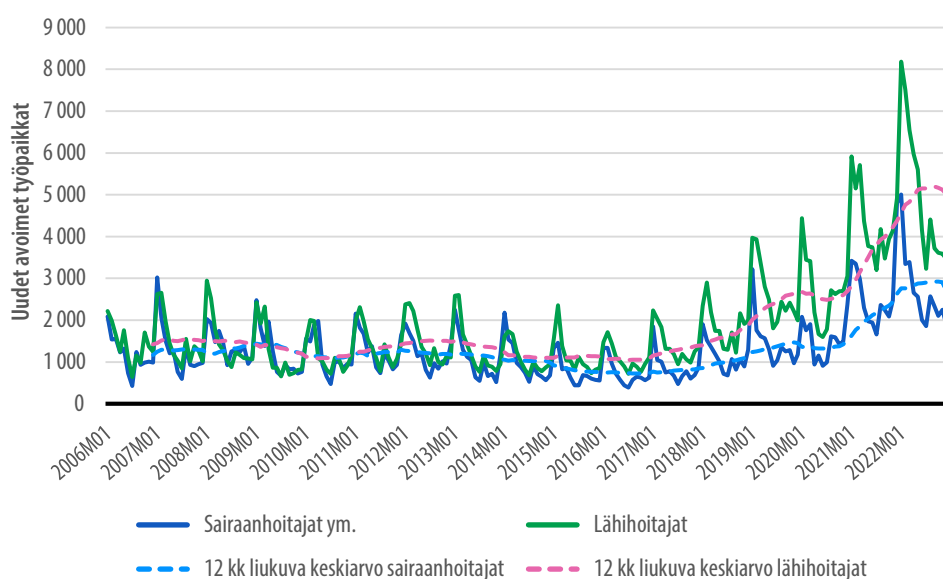
Useissa sosiaali- ja terveysalan ammattiryhmissä ulkomaisen työvoiman osuus on nykyisin 3–4 % luokkaa. Asiantuntija-arvioiden mukaan kansainvälisen rekrytoinnin tarve olisi ainakin 10 % alan kokonaistarpeesta vuoteen 2030 mennessä. Työyhteisöjen olisi tarpeen ottaa lyhyessä ajassa merkittävä harppaus kansainvälistymisessä. Sote-alan ammattilaisten maahanmuuton onnistunut lisääminen edellyttää lisää toimia myös valtiolta.

Tulevan hallituskauden aikana on tehtävä pysyvien ja määräaikaisten koulutuslisäyksen tarpeen ja mahdollisuuksien arviointia. On myös tuettava miesten hakeutumista

sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksiin. Naisten osuus koko sote-sektorin työllisistä on 88 % (Tilastokeskus, vuoden 2020 työlliset). Pitemmän aikavälin ennakointi kussakin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattiryhmässä on välttämätöntä. Sen pohjalta toteutetaan mahdolliset koulutusmäärien lisäämiset. Tämä edellyttää lisäresursseja korkeakouluille sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjille.

On tärkeää arvioida mahdollisuudet tutkintoa täydentävän koulutusjärjestelmän muodostamiseksi sekä sen edellyttämä ohjausjärjestelmä ja rahoitustarve. Selvityksen pohjalta valmistellaan tutkintoa täydentävän koulutuksen järjestelmää sekä sen ohjausta ja rahoitusta koskevat esitykset.

Kuvio 3. Sairaanhoidajien ja lähihoitajien uudet avoimet työpaikat TE-toimistoissa kuukausittain vuosina 2006–2022. Lähde: TEM, työnvälitystilasto

Hyvinvointialueilla ja muissa sosiaali- ja terveysalan työpaikoissa toimii monen eri alan harjoittelijoita. Harjoittelu on monille ensikosketus sote-alan työhön ja työkuultuuriin. On tärkeää kehittää työpaikkojen toimintakulttuuria ja osaamisen johtamista tukemaan oppimista. On varmistettava, että alalle tulevilla opiskelijoilla on riittävät työelämätaidot. Harjoittelun ja harjoittelukorvausten yhtenäistäminen eri ammateissa edellyttää lisärahoitusta.

Tulevalla hallituskaudella on edelleen kehitettävä asiakkaiden ja potilaiden tarpeiden pohjalta ammattilaisten välistä työnjakoa ja tehtävärakenteita sekä parannettava

yhteistoimijuutta työpaikoilla ja eri organisaatioiden välillä. Ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistuksen tekeminen on välttämätöntä.

Esihenkilötyön kehittäminen edellyttää myös sitä, että esihenkilöt voivat kohdentaa nykyistä suuremman osan työajastaan tehtäväsältöjen, osaamisen ja henkilöstön johtamiseen.

Henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaaminen jatkossa edellyttää sote-ammattilaisten henkilöstöresurssin kohdentamista siten, että työnjaolla voidaan vastata asiakkaiden ja potilaiden tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla ja kaikkien työntekijäryhmien ammatillista osaamista hyödyntäen. Myös muiden kuin sote-alan ammattihenkilöiden työpanos on huomioitava. Näin ammattihenkilöiden työaika vapautuu välittömään asiakas- ja potilastyöhön. Tässä hyödynnetään vaikuttavaksi osoitettuja toimintatapoja ja malleja, jotka hiotaan alueiden väestön palvelutarpeiden mukaisesti.

Laillistamisprosessin ja sitä tukevan pätevyitysmiskoulutuksen ja kielikoulutuksen kehittäminen ovat edellytys sille, että kasvaviin kansainvälisen rekrytoinnin tarpeisiin voidaan vastata. Pätevyitysmiskoulutuksen valtakunnallisen vastuutahon määrittely ja pysyvän koulutuksen resurssien varmistaminen ovat tärkeitä. On myös määriteltävä, miten pätevyitysmiskoulutuksen aikaiset kustannukset jakautuvat ja miten toimeentulo koulutuksen aikana turvataan. On välttämätöntä sujuvoittaa laillistamisprosessia, tarkastella sen hinnoitteluperusteita ja kehittää sähköistä asiointia, mutta nämä edellyttävät lisärahoitusta.

On myös huomioitava, että eri kolmansista maista tulevien henkilöiden haasteet, esimerkiksi pätevyityksen saamisessa, voivat olla keskenään erilaisia. Kielitaidon kehittymisen tuki on sote-alalla erityisen tärkeää ja tarpeet ovat usein pitkäkestoisia. Toimivat ratkaisut edellyttävät riittävää julkista resursointia. Kansainvälinen yhteistyö ja tiedonvaihto on tärkeää.

Sote-ammattilainen haluaa tehdä hyvää työtä

Hyvän työn edellytysten -ohjelman (2022–2025) toimenpiteillä tavoitellaan veto- ja pito-voimaisia sosiaali- ja terveydenhuollon työpaikkoja, joissa ihmiset haluavat työskennellä. Hyvän työn edellytysten -ohjelman pohja rakentuu tutkittuun tietoon. Ohjelman avulla parannetaan työkykyjohtamista, kehitetään työtä, lisätään sukupuolten välistä tasa-arvoa, vähennetään psykososiaalisia riskitekijöitä ja lisätään työturvallisuutta työyhteisöissä. Ohjelmaan sisällytetään myös kannustimien luominen työyhteisöille hyvän työn edellytysten parantamiseksi. Ohjelman jatko vuosille 2024–25 edellyttää lisärahoitusta.

Sukupuolten tasa-arvo liittyy oleellisesti kestäväan työhyvinvointiin. On tärkeää, että tulevalla hallituskaudella varmistetaan tasa-arvolain syrjintäkieltojen ja edistämissäännösten ajantasaisuus. Sukupuolten palkkaeroa tulee kaventaa toteuttamalla samapalkkaisuusohjelma.

Tarvitaan parempaa tietoa sote-henkilöstöstä

Sote-henkilöstöä koskeva tietopohja on nykyisellään hajanainen ja sisältää merkittäviä tietopuutteita. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeita ja väestökehitystä vastaavan työvoima- ja koulutustarpeen arvioinnin ja seurannan tietopohja edellyttää sekä palvelujärjestelmältä että kansallisilta toimijoilta kertyvää tietoa.

Vuodesta 2024 alkaen resursoidaan ja otetaan käyttöön pysyvä, riippumaton ja jatkuvasti kehittyvä kansallinen arviointitoiminto yhteistyössä THL:n ja muiden keskeisten tahojen kanssa. Sen tehtävänä on koota, sovittaa yhteen ja analysoida vuosittain tilastoviranomaisten ja muiden toimijoiden tuottama tieto, muodostaa ennusteet määrällisestä kehityksestä ja tuottaa tietokantoja eri tahojen käyttöön. Tämä edellyttää lisärahoitusta.

4. Turvallinen, hyvinvoiva ja tasa-arvoinen yhteiskunta

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian yhtenä tavoitteena on turvata väestön työ- ja toimintakyky, terveys, turvallisuus ja hyvinvointi ylläpitämällä keskeiset peruspalvelut kaikissa tilanteissa. Koko väestön välttämättömästä toimeentulosta on huolehdittava myös erilaisissa yhteiskunnan häiriötilanteissa. Myös ihmisoikeuksista ja sukupuolten tasa-arvosta on pidettävä kiinni kriisien ja yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomissa uusissa tilanteissa.

Turvallisuus tehdään yhdessä

Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Arjen turvallisuus rakentuu toimivasta yhteiskunnasta, jossa turvaverkko pitää kaikissa tilanteissa. Eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen, työn riskien arviointi ja hallinta, väkivallan uhan ja syrjinnän ehkäiseminen ovat tehokkaita keinoja edistää turvallisuutta. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien palvelujen turvaamiseen ja heidän osallisuutensa kokemuksen vahvistamiseen on kiinnitettävä huomiota. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta on yksi hyvinvointivaltion kulmakivistä.

Suomalaisen yhteiskunnan varautuminen on jatkossa entistä enemmän sidoksissa myös kansainväliseen, EU- ja pohjoismaiseen yhteistyöhön. Naton jäsenhakemus

edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita tarkastelemaan omaa valmiuttaan ja kyvykkyyttään toimia jatkossa osana puolustusliittoa.

Väestön henkistä kriisinkestävyyttä parannetaan edistämällä turvallista, hyvinvoivaa, terveellistä, työ- ja toimintakykyistä sekä tasa-arvoista luottamusyhteiskuntaa. Meidän tulee huolehtia siitä, että sosiaali- ja terveydenhuolto sekä sosiaaliturva toimivat kansallisesti yhtenäisenä kokonaisuutena normaalioloissa, häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa osana kansainvälistä yhteisöä. Hyvinvointialueiden rakentumista sekä johtamis- ja toimintakulttuurin muodostumista on tuettava. Siten pystytään paremmin turvaamaan organisaatioiden toimintavarmuus ja kyky reagoida kriiseihin nopeasti sekä kyky toimia myös pitkittyneessä kriisitilanteessa. Sote-organisaatioiden organisaatioresilienssin vahvistamista tulee tukea. Väestön toimeentulo on varmistettava kaikissa olosuhteissa.

Myös työturvallisuus on osa kokonaisturvallisuutta. Työturvallisuus parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työntekijöiden työkyvyn turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä ennalta ehkäisee ja torjuu työtapaturmia, ammattitauteja ja muita työstä ja työympäristöstä johtuvia työntekijöiden fyysisen ja henkisen terveyden haittoja eli terveyshaittoja.

Digitaalinen turvallisuus on keskeinen osa hyvinvoivaa yhteiskuntaa ja sen häiriöt voivat vaarantaa yhteiskunnan toiminnan jatkuvuuden tai rapauttaa väestön luottamusta julkisesti tuotettuihin palveluihin. Valtion, yhteistoiminta-alueiden ja hyvinvointialueiden tulee luoda yhtenäinen toimintamalli digitaalisen turvallisuuden tilanteen seuraamiseksi ja yhteisiin riskeihin vastaamiseksi. Hyvinvointialueilla on alusta saakka omaksuttava tietoturvan ja tietosuojan toteutuminen keskeisiksi osiksi strategiaa, johtamista ja operatiivista toimintaa.

Sote-tilannekuva ja johtamisjärjestelmä ovat ajantasaisia kaikissa tilanteissa

Sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuva ja johtamista kehitetään yhteistyöalueiden ja kaikkien hyvinvointialueiden yhteistyönä. Yhteistyöalueiden sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskukset ylläpitävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän tilannekuva ja kehittävät palvelujärjestelmän varautumista kansallisesti koordinoitulla tavalla.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta elintärkeät toiminnot tulee määritellä ja nimetä niitä tarjoavat kriittiset toimijat yhteisten eurooppalaisten kriteerien ja kansallisen riskiarvion pohjalta. Valmiuslainsäädännön kehittämistyötä tehdään yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa sekä samalla poistetaan lainsäädännön esteitä kansainvälisen avun vastaanottamisen ja lähettämisen osalta.

Väestön evakointeihin liittyvään lainsäädäntöön tehdään tarvittavat muutokset osana kansallista varautumista. Lisäksi kootaan sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeet valmiuslain

kokonaisuudistukseen liittyviin kysymyksiin. EU-terveysunionisäädösten kansallinen toimeenpano tukee sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista rajat ylittäviin terveysuhkiin kansainvälisessä yhteistyössä.

Kansainvälistä yhteistyötä valmiuden ja varautumisen osalta lisätään. Johtamisjärjestelyjen tulee jatkossa toimia entistä vahvemmin osana EU:n ja Naton työskentelyä. EU:n strategisen autonomian vahvistaminen on tärkeää terveyssektorin varautumisen osalta. Oleellista on esimerkiksi lääketieteellisten vastatoimien kuten lääkkeiden ja rokotteiden saatavuuden varmistaminen. EU:n strategisen autonomian vahvistamiseen liittyvät myös digitaaliset hankkeet, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta.

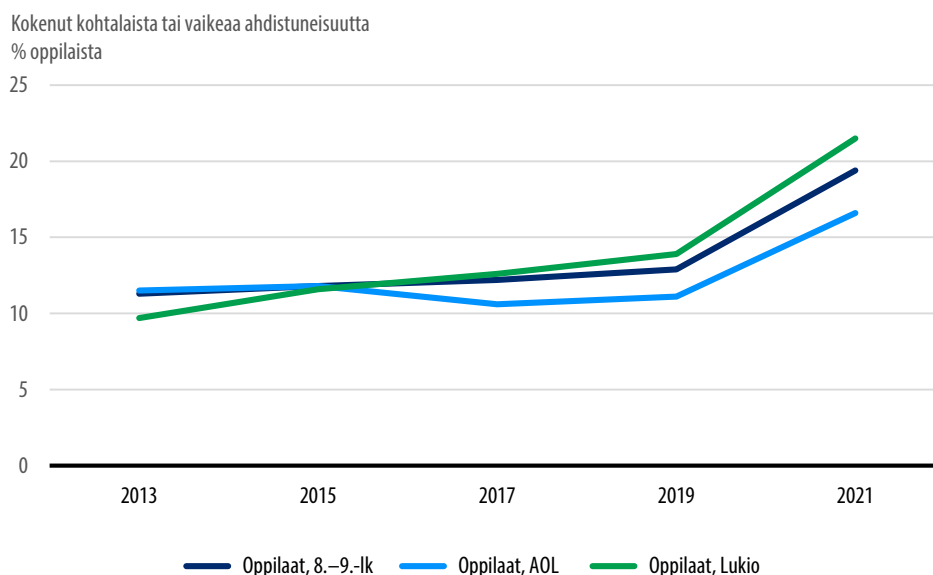
Kokonaisturvallisuutta tukee myös vahvempi globaali terveysturvallisuusarkkitehtuuri. Terveysturvallisuudella tarkoitetaan ihmiselämän turvaamista uusilta ja vanhoilta, nopeasti etenkin maiden ja alueiden rajojen yli leviäviltä terveysuhilta. EU toimii yhdessä Kansainvälisen terveyssäännösten (IHR, 2005) vahvistamisessa ja uuden kansainvälisen pandemiasopimuksen valmistelussa. EU:n sisäistä koordinaatiota ja kumppanuuksia muiden maanosien kanssa vahvistamalla voidaan lisätä EU:n vaikutusvaltaa ja vaikuttavuutta globaalin terveyden ja kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Väestön henkinen kriisinkestävyys pidetään hyvällä tasolla

Väestön henkistä kriisinkestävyyttä parannetaan yhteistoiminnassa muiden hallinnonalojen kanssa. Kansalaisten luottamus viranomaisen toimintaan on olennainen osa henkisen kriisinkestävyyden ylläpitämistä. Sosiaaliturva sekä sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat väestön henkistä kriisinkestävyyttä ja ylläpitävät näin sisäistä turvallisuutta.

Mielenterveyden edistämällä vahvistetaan niitä voimavaroja, jotka auttavat rakentamaan toimivaa arkea ja löytämään ratkaisuja elämän kriisitilanteissa ja vastoinkäymisissä. Mielenterveyden edistämistä ovat muun muassa lasten ja nuorten terveen kasvun ja kehityksen tukeminen (esimerkiksi kieli- ja kulttuurivähemmistöihin ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret), työelämään pääsyn ja työhyvinvoinnin tukeminen, sosiaalisen toiminnan mahdollisuudet sekä ympäristön turvallisuus.

Kuvio 4. Kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kokeneiden oppilaiden osuus peruskoulun 8. ja 9. luokilla, ammattioppilaitoksissa ja lukiossa vuosina 2013–2021. Lähde: THL, kouluterveyskysely

Valmiussuunnittelussa ja varautumisessa tulee jatkossa huomioida aiempaa kattavammin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tarpeet, kuten lasten, vammaisten ja ikääntyneiden. Järjestöjen ja kolmannen sektorin kanssa tehtävällä yhteistyöllä tavoitetaan syrjäytyneitä ja viranomaistoiminnan ulkopuolelle jääviä henkilöitä. Mahdollistetaan järjestöjen työtä turvaamalla sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoituksen tason ennustettavuus ja vakaus, jotta ihmiset voivat jatkossakin saada tarvitsemaansa apua ja tukea järjestölähtöisestä auttamistyöstä.

Jatketaan määrätietoista työtä alkoholi-, tupakka- ja nikotiini-, huume- ja rahapelihaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi varmistamalla tätä tukeva lainsäädännöllinen perusta päihde- ja riippuvuus -strategian linjausten mukaisesti. Jatketaan työtä päihteisiin ja riippuvuuksiin liittyvän kielteisen leiman vähentämiseksi ja ammattilaisten osaamisen kehittämiseksi.

Väkivallan uhkaan tulee puuttua varhain monialaisessa yhteistyössä. Uudistetaan laki lapsen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä, jotta varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja tuki monialaisessa viranomaisyhteistyössä. Arvioidaan tarvetta lähisuhdeväkivallan ehkäisyä ja väkivallan vastaista työtä koskevalle lainsäädännölle, joka määrittäisi eri hallinnonalojen välistä koordinaatiota ja yhteistyötä sekä palveluketjujen järjestämistä.

Sukupuoleen perustuvaa syrjintää estämällä ja tasa-arvoa edistämällä luodaan turvallista ja hyvinvoivaa yhteiskuntaa. On tarpeen arvioida tasa-arvolain toimivuutta. Lisäksi toteutetaan tavoitteellisia ja suunnitelmallisia toimia palkkasyrjintäsuojan parantamiseksi ja palkkatasa-arvon edistämiseksi sekä työelämän segregaaation purkamiseksi. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kehittämistä jatketaan tulevalla hallituskaudella niin, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen saadaan osaksi valtioneuvoston avainprosesseja kuten budjetin ja säädösten valmistelua, tulosohejausta, strategioita, ohjelmia ja hankkeita.

Sosiaali- ja terveystalouden, toimeentulon ja rahoituksen toimintavarmuus on turvattu

Uudistetaan tartuntatautilainsäädäntöä koronapandemian aikana havaittujen kehittämistarpeiden pohjalta vastaamaan paremmin tuleviin tartuntatautiuhkiin ja pandemioihin. Sen lisäksi huomioidaan muuttunut kansainvälinen säädöspohja.

Kansallinen rokotusohjelma on kustannusvaikuttava keino vähentää tartuntataudeista johtuvaa terveyden eriarvoistumista väestössä, minkä vuoksi rokotusohjelmaa kehitetään väestön rokotuskattavuuden edistämiseksi. Lääkelainsäädäntöön tehdään tarvittavat muutokset vastaamaan muuttunutta turvallisuusympäristöä. Päivitetään varmuus- ja velvoitevarastointilainsäädäntö vastaamaan muuttuneita tarpeita. Kehitetään hallinnonalojen välisessä yhteistyössä mikrobilääkeresistenssin ja kulutuksen seuranta ja katkaistaan resistenttien mikrobien kierto elintarvikkeiden tuotantoketjuissa. Biologisten uhkien torjuntaan varaudutaan tartuntatautilainsäädännön uudistuksessa.

Luodaan edellytyksiä kriiseistä toipumiselle. Vahvistetaan väestön taloudellisen toimeentulon turvaamista erilaisissa häiriötilanteissa yhdessä Kelan ja muiden sosiaaliturva- ja vakuutuslaitosten sekä finanssisektorin kanssa. Tuetaan eri toimijoiden välistä tieto- ja maksuliikenteen toimivuuden varmistamista.

Yhteistyön varmistaminen edellyttää eri tahojen vuoropuhelun lisäksi toimivaa lainsäädäntöä niin toimivaltuuksien, toimivaltarajojen ja tiedonvaihto-oikeuksien osalta. Terveystaloudessa näiden tavoitteiden selkeyttäminen edellyttää terveystaloudellain kokonaisuudistusta, jossa otetaan huomioon muuttunut toimintaympäristö. Tämä pitää sisällään mm. valvontajärjestelmän ja -keinojen kehittämisen, varautumisen häiriötilanteisiin ja toksikologisen osaamisen varmistamisen sekä yhteistyön muiden viranomaisten, kuten esimerkiksi tartuntatautiviranomaisten kanssa. Julkisten tilojen terveellisyys edistämiseksi on tarpeen jatkaa valtioneuvoston Terveet tilat 2028 -ohjelmaa ja varmistaa sen toimeenpanon toimintaedellytykset.

Toteutetaan valtakunnallisen lääkihelikopteritoiminnan uudistus yhteiskunnan muuttuvia tarpeita vastaavaksi ja kustannustehokkaasti, valtion omistajaohjauksen aiempien strategisten linjausten jatkona, omana toimintana ja omalla kalustolla.

Lisätietoa

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus

[Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus - sote-uudistus | Soteuudistus](#)

Sosiaaliturvauudistus

[Sosiaaliturvauudistus - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)

Työelämäohjelmat

[Työelämäohjelmat - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)

Sotehelmiä hyvinvointialueiden johtamisen ja kehittämisen tueksi

<https://www.sotehelmet.fi/>

Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden ohjelma

<https://stm.fi/sotehenkilosto/ohjelma>

Sosiaalihuollon kehittämisohjelma

[Sosiaalihuollon kehittämisohjelma - THL](#)

Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030

[Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030 - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Hyvinvointitalous

[Hyvinvointitalous - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)

Vastuullinen työkyvyn tuki

<https://www.ttl.fi/tutkimus/hankkeet/vastuullinen-tyokyvyn-tuki-tyoote>

Työkyvyn tuella pidempiä työuria ja tuottavuutta – toimintamallit

<https://www.ttl.fi/tutkimus/hankkeet/tyokyvyn-tuella-pidempia-tyouria-ja-tuottavuutta-toimintamallit-monialaiseen-yhteistyohon-tykytuo>

Työelämän mielenterveysohjelma

<https://stm.fi/tyoelaman-mielenterveysohjelma>

Työkykyohjelma

<https://stm.fi/tyokykyohjelma>

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–23

<https://stm.fi/tasa-arvo-ohjelma>

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-7166-0